

Tihomir JUKIĆ
Jesenko HORVAT

Planerski in/ali projektantski pristop k urejanju javnega mestnega prostora s primeri trgov na Hrvaškem

Hrvaška Javni mestni prostor Mestni trg Urbanistično oblikovanje

Ob soočenju s problemom urejanja javne mestne površine, sta se avtorja tega besedila preizkusila v praksi na konkretnih nalogah in na tipološko raznovrstnih trgih. Predlogi so dosegli različne ravni razdelave, od natečajnih rešitev do izvedbenih projektov in nadzora izvedbe. Iz praktičnih izkušenj sta opredelila osnovne predpostavke projektov, s sistematizacijo dejavnikov za oblikovanje stališč pa selektivno izbrala stopnjo učinkovitosti dejavnika na končne odločitve. Prikazanih je sedem predlogov za urejanje trgov – urbanih javnih prostorov.

Croatia Public open space Urban design Urban square

Faced with problems regarding the organisation of public city areas, the authors of this text undertook practical, concrete exercises on typologically differing squares. The projects had reached different levels of treatment, from competition proposals to construction and control of execution. Based on practical experience they recapitulated their practical experience and by determining the basic elements of these projects selectively determined the level of their influence on final decisions. Seven proposals for design of squares – public open spaces are presented.

1. Uvod

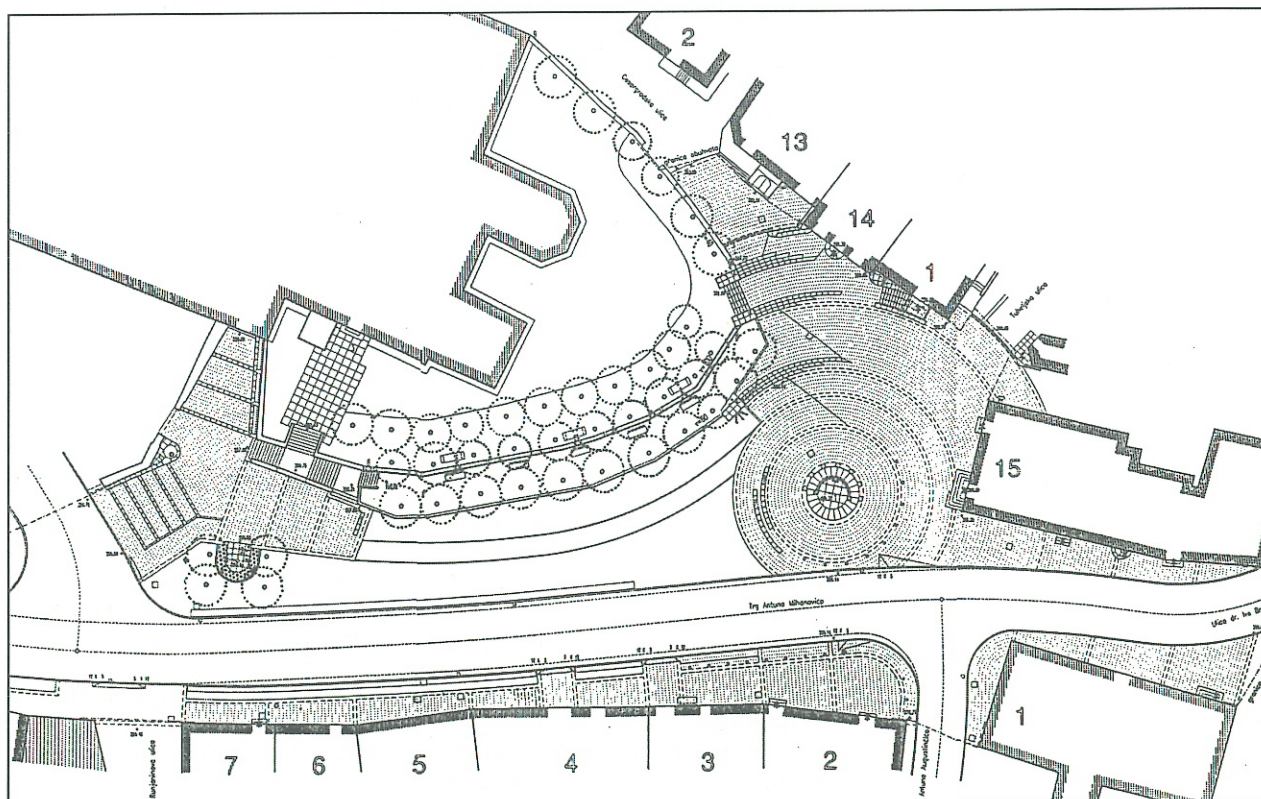
Javni mestni prostori v drugi polovici dvajsetega stoletja doživljajo močno preobrazbo. Planersko funkcionalistični pristop je prispeval k postopnemu izgubljanju in zanemarjanju najpomembnejših vrednot mestnega prostora: ulic, trgov in parkov, in uveljavil drugačno izrazje, tj. „površine za pešce“ in „zelene površine“. Le-te obkrožajo samostojno stoječe stavbe, ki so „točke“ ali „palčke“, oziroma ne opredeljujejo niti ulic, niti trgov, niti parkov. Te ploskve so navadno nedorečene v smislu ureditve ali rabe. V teh neartikuliranih prostorih sramežljivo skrivajo počivališča in fragmente otroških igrišč. Mesto je postopoma izgubilo svoje osnovne funkcionalne in strukturne elemente, pa tudi prostore srečevanj in dogajanj. Vendar ne za dolgo. Novi pristopi k prenovi in graditvi mest so usmerjeni v oživljanje in ponovno potrditev tradicionalnih mestnih strukturnih elementov, kot so ulice, trgi in parki, vzporedno pa k razmejevanju javnih in zasebnih prostorov. Prav ti elementi so ključni za nadaljnji razvoj naših mest. Oblikovanje mestnega prostora vsebuje mnoge zakonitosti in težko je najti načine in vsebine, kako na najboljši način to narediti oziroma poiskati tiste posebnosti, ki prostor opredeljujejo.¹

Za sredino in drugo polovico 20. stoletja so značilni brezizrazni trgi velikih meril, tj. modernistični trgi, ki prav za prav niso v spominu

uporabnika. Redki primeri so trgi v večjih nakupovalnih središčih ali trgi, vezani na t.i. središča moči oziroma pred pomembnimi upravnimi zgradbami (Brasilia, Canberra ipd.). Za konec 20. stoletja pa so značilni trgi, katerih ureditve čedalje bolj vplivajo na doživljanje prostora. Po Reinbornu in Kochu² so to trgi, ki spominjajo na zabaviščne parke ali kulise za določeno predstavo, „plaze“ in „plazete“ pa prevzemajo izraz kulture trga, ki bolj kot ne spominjajo na kičasto izložbo trgovskega blaga.

Estetsko-vizualna kakovost mestnega prostora je v podrobnostih strukture. Dva osnovna elementa te strukture, ulica in trg, se razlikujeta le v merah svojih razvitih ovojev, značaju dejavnosti in gibanju. Predpostavka je, da je bil trg prva oblika definiranja mestnega prostora, in sicer z grupiranjem stavb okoli enega skupnega prostora. Nastal je zaradi kar najboljšega nadzora notranjega prostora in možnosti obrambe navzven. Pozneje je ta oblika – dvorišča-trga – prevzela tudi simbolno vlogo ter so jo uporabljali za oblikovanje niza kulturnih prostorov, kot npr. agore, foruma, samostanskega dvorišča itn.

Trgi so bili od antike do danes žarišča dogajanja v mestu, prostori zbiranja, trgovanja in predstavljanja ter so eden najpomembnejših elementov oblikovanja mesta in mestne strukture. V posameznih obdobjih zgodovine mesta so nastajali kot programske projek-



Slika 1: Trg A. Mihanovića – Klanjec, 1996-1997 (realizacija 1. etape) – avtorji (po abecednem redu): mr. sc. Jesenko Horvat, dr. sc. Tihomir Jukić, Ksenija Petrić (konzultant konzervator)

tantski proizvodi s ciljem spodbujanja rasti strukture (spomnimo se le na Mansardtov trg Vendome, katerega ovoj je bil najprej opredeljen z scenografijo fasad brez hiš). Kaže, da je urejanje odprtega mestnega prostora v zadnjih dvajsetih letih ponovno postalo projektantska tema. Priznanje je prišlo postopno, sočasno s procesi vračanja mestnosti. Danes se žal ponovno obrača v področje projektantskega ekskluzivizma in izgublja urbanistično komponento določnosti.

2. Dejavniki urejanja javnih mestnih površin

Ob soočenju s problemom urejanja javne mestne površine (kjer je bilo težko razločiti med planersko in projektantsko ravni naloge), sva se avtorja tega besedila preizkusila v praksi na konkretnih nalogah, tipološko raznovrstnih trgov. S projekti smo dosegli različne ravni razdelave (od natečajnih rešitev do izvedbenih projektov in nadzora izvedbe), pri tem pa je stopnja prilagodljivosti rešitev nihala od izredno smelih predlogov do skoraj samozatajenih. Na ta način sva poskušala povzeti te praktične izkušnje v opredeljevanje osnovnih predpostavk projektov. S sistematizacijo dejavnikov za oblikovanje stališč sva selektivno izbrala stopnjo učinka dejavnika na končne odločitve. Nekateri teh dejavnikov, npr.: promet, funkcija, struktura, stilski oznaka, socialno-kulturni pomen ali planska določnost, so se v posameznih nalogah izkazali kot pomembni, nekateri kot nevtralni, nekateri pa kot povsem nepomembni.

Promet

V najširšem pomenu besede je promet *ipso facto* določnica javnega mestnega prostora. Njegova propulzivnost, dinamičnost njegovega doživljanja, definira trg kot tranzitni prostor, točko urba-

nega loma smeri in konvergence različnih interesov.

Avtomobilski promet, ki je logična posledica urbanega razvoja, je prostor trga kot zgodovinsko kategorijo spremenil le s smerjo jasnejšega ločevanja površin za vozila od tistih za pešce. Pomembnejšo spremembo je prostor doživel z organizacijo javnega potniškega prometa. Ob povezovanju tramvajskih ali avtobusnih postajališč z urbanimi otoki je postal točka prehoda, ustavljanja ali prenosa, mestni trg je z novo dejavnostjo terminala sprožil niz dejavnostnih preobrazb.

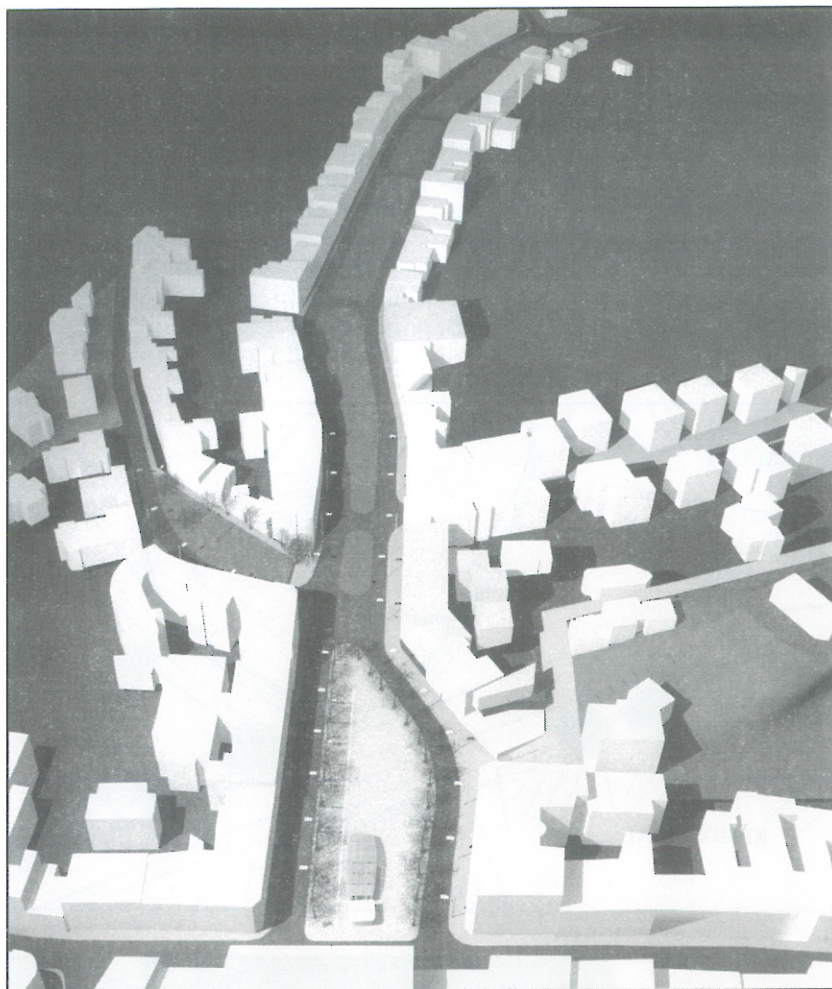
Ne glede na stopnjo imanentnosti prometa trgu, tudi če je zmanjšan le na pešaško razsežnost, je le-ta ponekod odločilen dejavnik nove organizacije, ponekod pa povsem nevtralna kategorija, ki ne odloča niti v korist niti proti določeni rešitvi.

Dejavnosti

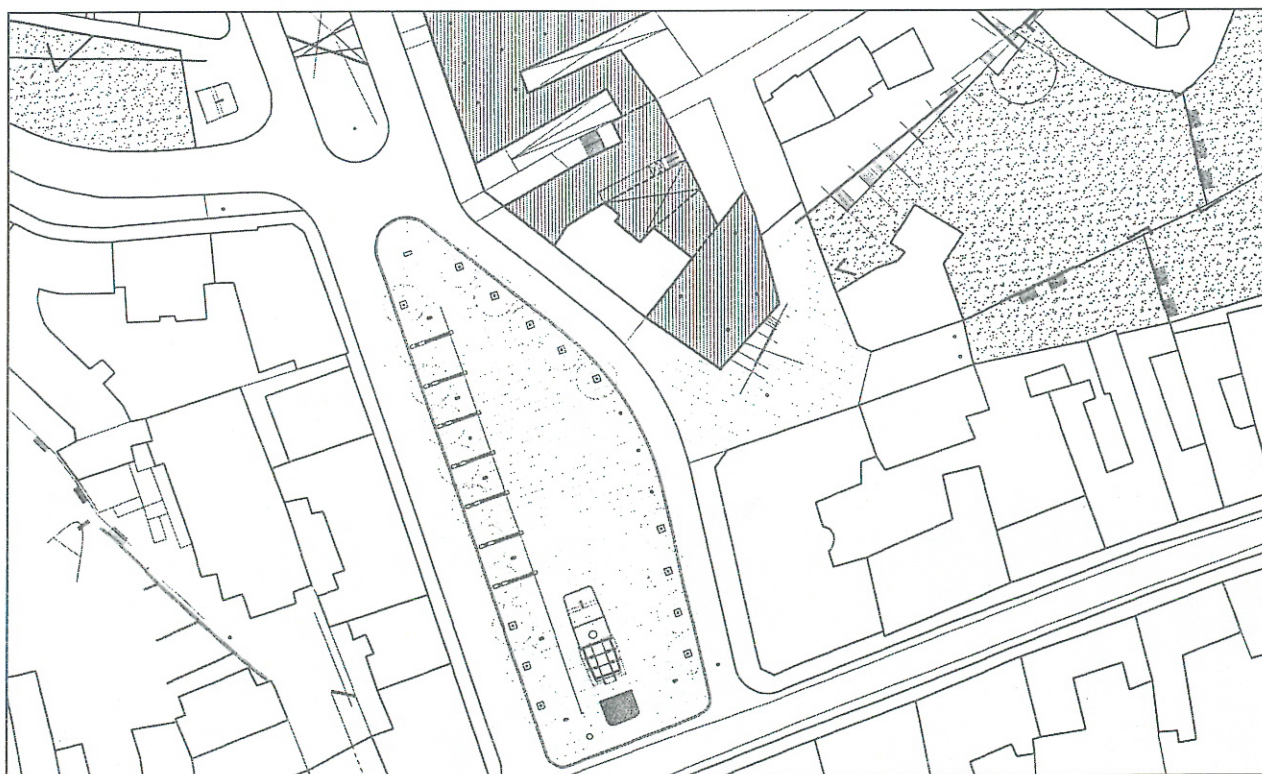
Monofunkcionalnost, polifunkcionalnost ali afunkcionalnost določajo smiselno enovitost prostora tako v smislu jasnega ločevanja rabe prostora, kakor tudi manifestativnih značilnosti „prazne“ ploskve trga. Stalnost določene rabe (najpogosteje sta to tržnica ali sejmišče), spremenljivost ali občasnost, usklajenost s cikli urbanega življenja, dneva in noči, delovnika in praznika, poletja ali zime, predstavljajo okvire, ki trg naredijo za prepoznavnega označitelja prostora ali mesta.

S tem v zvezi in glede na to, da prostor trga vedno izraža javni interes, je nujen nadzor nad procesi spreminjanja, le-ti namreč pod pritiski zasebnih interesov pogosto skazijo prvotne funkcionalne razmestitve v prostoru.

Izjemno pomembno je prepoznati funkcionalna prelivanja z robov na ploskev in obratno, kakor tudi čedalje mogočnejše prepletanje prostorskih kategorij odprtega in zaprtega, v zadnjem času še najbolj opaznega v sektorju gostinstva.



Slika 2: Britanski trg – Zagreb, 1997 (natečajna rešitev, 1. nagrada, projekt u izvedbi) – avtorji: mr. sc. Jesenko Horvat, dr. sc. Tihomir Jukić, Azra Suljić, Krunoslav Šmit

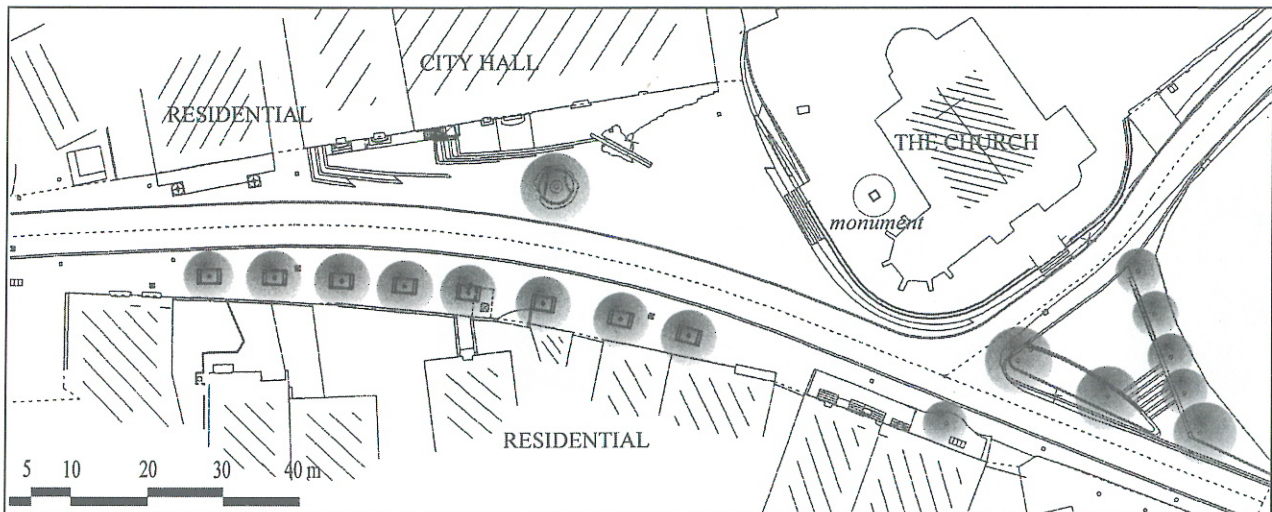


Struktura

S strukturo razumemo prostorske značilnosti in dovršenost urbane forme. Osnovni elementi oblikovanja so: zasnova in dispozicija objektov, gabariti zgrad, vzdolžni in prečni profili, arkade, kolonade ipd. Dopolnilni elementi trga so vegetacija in parkovne obdelave, vodnjaki, bazeni, spomeniki ipd.

Ne bomo se spuščali v podrobnejše tipološke členitve prostora po ključu geometrijske pravilnosti, konvergence smeri vstopov, odprtosti ali zaprtosti ker so te kategorije dovolj kompleksne in bi o njih lahko razpredali ločeno. C. Sitte in R. Krier sta analizirala več kot sto trgov. Iz analize je težko izpeljati zaključek ali pravilo, na osnovi katerega bi lahko uspešno realizirali načrt trga. Zbrani pri-

Slika 3: Trg Kardinala A. Stepinca - Krašič, 1997-1998 (realizacija) - avtorji: mr. sc. Jesenko Horvat, dr. sc. Tihomir Jukić, Biserka Bilušić-Dumbović (konzultant konzervator)



meri kažejo, da ni omejitev glede oblike, čeprav so nekatera razmerja ali oblike pogostejše kot druge.³ Napačna je predpostavka, da lahko s povečanjem razsežnosti nekega trga v naši zavesti raste tudi njegovo monumentalno učinkovanje. Iz tega sledi, da predvsem govorimo o ustreznem razmerju med velikostjo trga in dimenzijami zgradb. Zato navajamo vsa ta formalna izhodišča kot splošne točke prepoznavanja vizualnih ali splošno perceptivnih značilnosti prostora.

O tem, v kakšni meri bo neka dana struktura izhodišča, kje bo nadgrajevana in kje spreminjana, seveda odloča stopnja potrebne zaščite prostorske celote (dejavniki varovanja), vendar tudi niz drugih pogosto pragmatičnih zahtev, ki često postanejo odločilne.

Nedokončanost prostorske celovitiosti odpira možnost, da se z

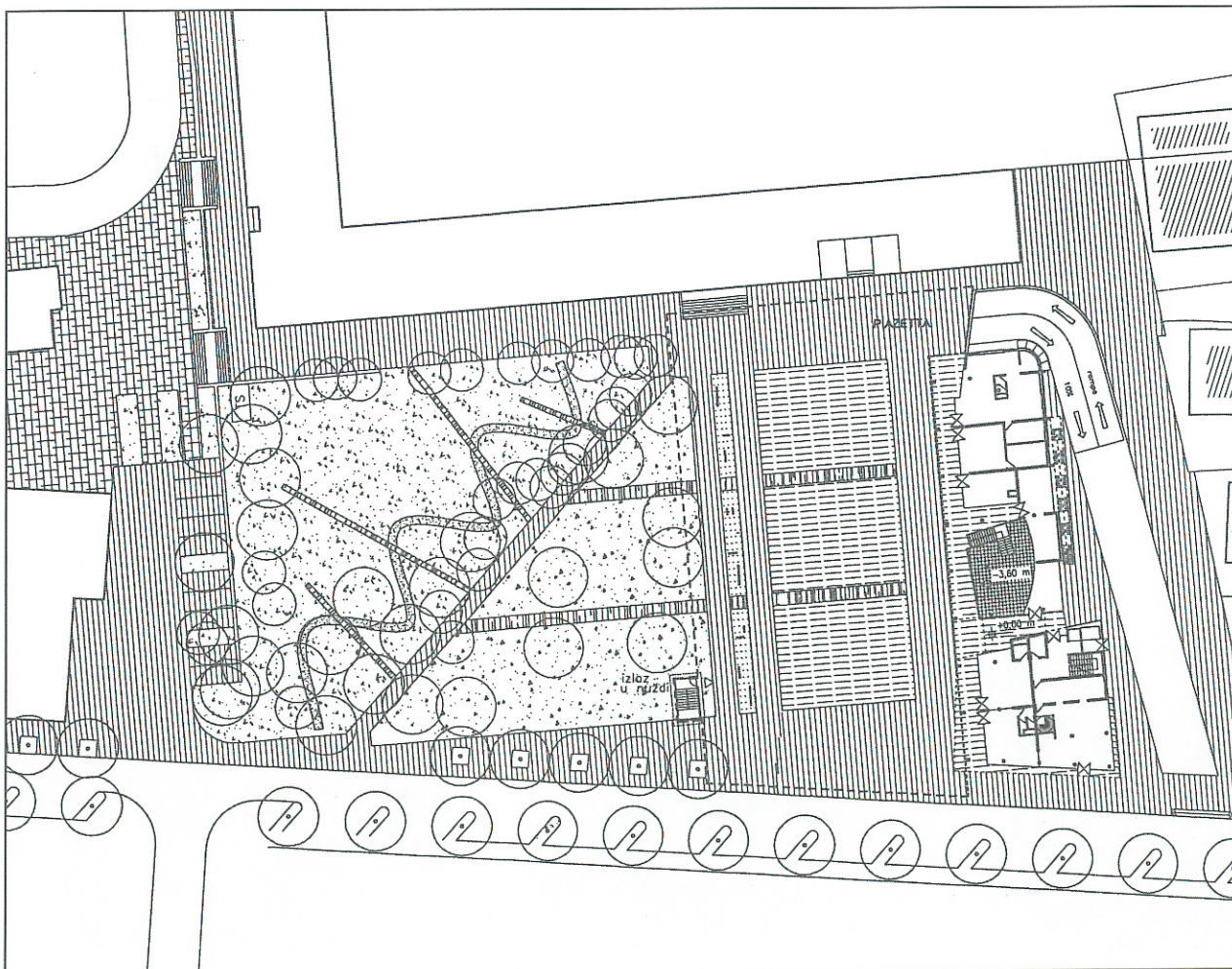
umeščanjem manjkajočih elementov ovoja ne zagotovi dovolj finančnih sredstev za opremljanje praznega prostora trga, tako da se postopek zavleče v taktiziranje o izvedbi zastavljene mestne politike in realizacije načrta.

Slogovna plastnost

Zgodovinska slogovna plastnost in značaj posameznih arhitektur v sistemu doživljanja vsega trga ustvarjata ta občudovani urbani amalgam. Vendar slogovna določnica prostora ni vedno ali samo povezana s slogovnimi določnicami obodnih arhitektur, temveč se izraža skozi vsoto geneze prostorskega vključevanja in dokončne potrditve (trga) kot javnega urbanega prostora.

Popolna doživljajska enakomernost na eni strani ali obstoj domi-

Slika 4: Trg v Posušju, Federacija BiH, 1997 (idejna rešitev) – avtorja: mr. sc. Jesenko Horvat, dr. sc. Tihomir Jukić



nant na drugi ustvarjajo razpon, znotraj katerega je treba najti parametre za ustvarjalni postopek izbora novega oblikovnega izraza. Omenjene dominante se lahko izražajo kot posamezne (označevalne) arhitekture, pa tudi kot dominantna zgodovinska plast, ki določa značaj prostora in njegovo postavitev v čas. Na kateri slog se bo kreativni postopek naslanjal in s kakšnim orodjem, pa sta vprašanji avtorske odločitve.

Od metode restavriranja, ponovitev ali faksimiliranja pa do metode kontrastiranja s popolnoma novimi elementi, je razpon svobodne ocene kar širok. Pomembno je le v vsakem posameznem primeru ohraniti dotedanje ravnotežje.

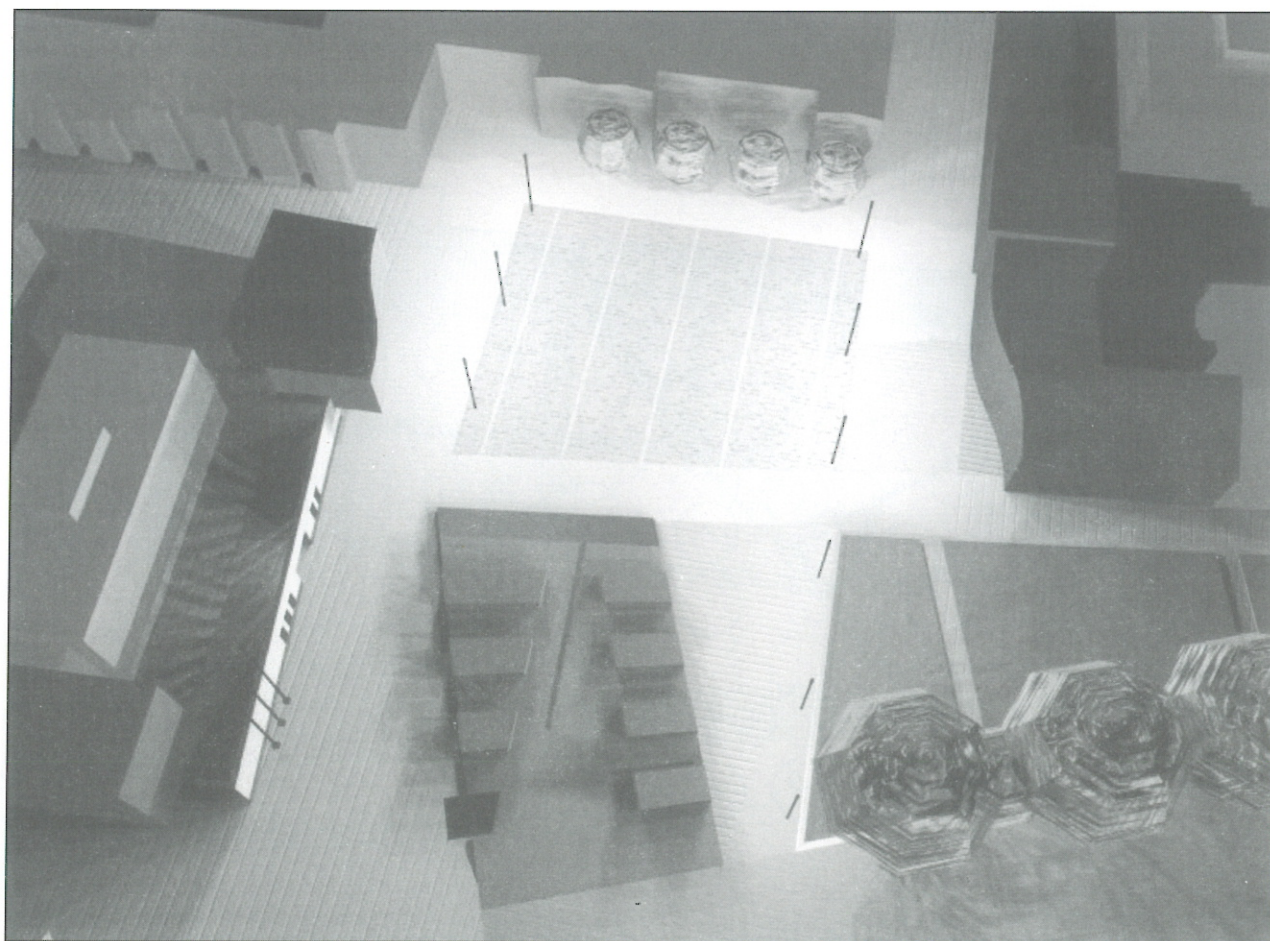
Slika 5: Trg sv. Jurja – Đurđevac, 1998 (natečajna rešitev, 1. nagrada) – avtorji: mr. sc. Jesenko Horvat, dr. sc. Tihomir Jukić, dr. sc. Srećko Pegan

Družbeno-kulturni pomen

Trg je kompleksen urbanistični element v mestnem prostoru in

kompozicije, pri čemer ima v odvisnosti od namena, položaja, načina obdelave in prometnega pomena v mestu tudi družbeno funkcijo.

Tipološka kategorizacija na osnovi reprezentativnosti ločuje med dvema velikima skupinama zgodovinskih trgov. V prvi so manifestacijski, v drugi pa utilitarni prostori. Redko kateri trg je ohranil svoj izvorni značaj. V osnovi vsak mestni prostor danes kaže izrazito ambivalentnost, pri čemer se banalne manifestacije življenja mesta mešajo z izrazito reprezentativnimi. Stopnja izraženosti določene programske ali vsebinske oznake nekega trga le-temu daje pomembnost na lestvici od glavnega do povsem obrobnega prostora. Prostorsko ločevanje javnega od zasebnega vsebuje večkratna prehodna področja mešanih učinkov in pravic rabe, ki so zelo pomemben dejavnik doživljanja mestnega prostora in us-



tvarjanja družbenih stikov med prebivalci.⁴

Sozvočno s civilizacijskimi trendi demokratizacije, celo izrazito populistične manifestacije življenja uporabljajo trge z vsemi pripadajočimi simbolnimi pridevniki (poudarki, spomeniki, skulpturami, obeležji zgodovinskih dogodkov) kot povsem ustrezen prostorski okvir. Prav na trgih oblasti razglašajo svoje politične programe, na trgu se dogaja „narod“, na trgu se menjujejo vladarji. Vsako pomembno zgodovinsko dejanje je vgrajeno v prostor dogajanja z novim prostorskim simbolom ali z vtisom v zgodovinskem spominu. Planer – projektant lahko presoja tudi o tem.

Plani in perspektive

V celovitem prostorsko planerskem postopku in politiki gospodarjenja z mestnim prostorom je tako ali drugače treba trge upoštevati. Projektantski pristop torej nujno sledi programu, zarisanem v dokumentu višjega reda, ki je seveda obvezujoč. Pogosto pa imamo s postopkom iskanja smisla prostora, z novim projektom priložnost revalorizirati tudi neke opuščene zamisli ali ponovno potrditi izgubljene priložnosti za poseganje.

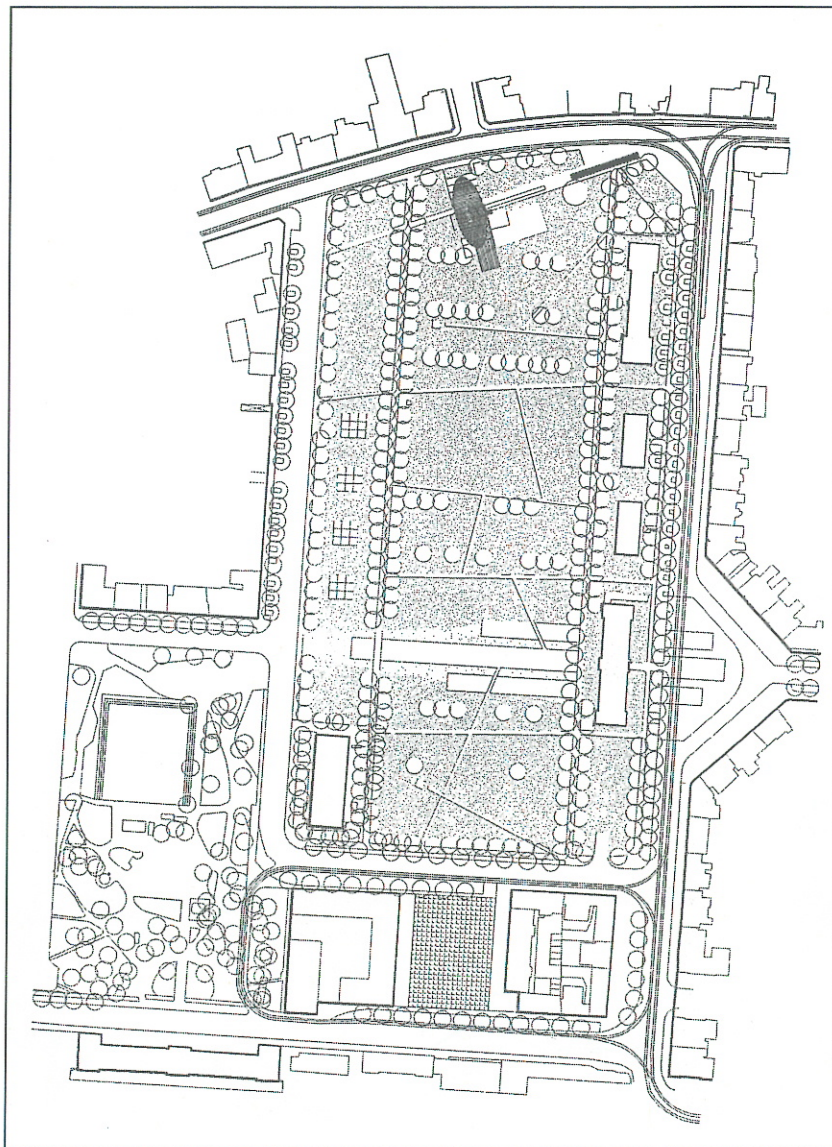
Plastnost urbane planimetrije nam daje, tako kot je dajala tudi drugim pred nami kreativni dražljaj za razumevanje in razlaganje prostora. V množici superponiranih idej za konkretni prostor leži neizčrpen vir navdiha, ki obvezuje k samonadzoru, vendar tudi kliče k etičnosti v rabi skupne strokovne dediščine, ki ni bila vedno tudi materializirana.

3. Sedem avtorskih projektov za trge na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini

Reševanje problemov jedra mesteca **Klanjca** (hrvaško Zagorje), predvsem zaradi izrazito razno-

vrstnega ovoja nepravilne oblike in središčno postavljenega spomenika na trgu, je zahtevalo izrazito subtilen projektantski pristop. Posebna pozornost je bila namenjena izboru in vzpostavitvi idealne geometrije prostora trga, izboru gradiv, končnim obdelavam z umirjenimi barvnimi kontrasti in skladnosti izvornih in novih arhitektonskih elementov. Sedanji, dani položaj spomenika v prostoru je bil sprejet kot izhodišče projektantske zamisli o amfiteatralnem trgu. Z uporabljenimi koncentričnimi krogi smo poudarili mehkobo zvite ploskve trga, obenem pa dosegli nevtralizacijo sedanjega nepravilnega ovoja prostora in mogočno združitev le-tega v impresivno celoto trga.

Slika 6: Trg Francuske Republike – Zagreb, 1998 (natečajna rešitev, 2. nagrada) – avtorja: mr. sc. Jensenko Horvat, dr. sc. Tihoimir Jukić



Britanski trg v Zagrebu nikoli ni bil reprezentativni mestni trg. V prometnem smislu je nastal kot razširitev več prometnih smeri in z njihovo povezavo na mestno prometno omrežje. Gre za predvsem prometni in tržni trg. V severnem delu je avtobusni terminal, v južnem pa odprta tržnica. Ovoj je povsem določen, vendar so možnosti za zamenjavo nekaterih arhitekturno manj vrednih zgradb z novimi, kar bi zadostilo vsem dopolnilnim potrebam tržnice in avtobusnega terminala, ki jih danes ni. Prostor trga nima izražene zgodovinske slogovne plastnosti, ima pa izrazit družbeno-kulturni pomen za mesto Zagreb. Predlagana rešitev izhaja iz predpostavke, ki ohranja zeleno tržnico in avtobusni terminal ob boljši komunalni opremljenosti trga.

Jedro Krašića (Žumberačko hribovje), ki ga oblikujeta dva lijakasta trga z dominantno župnijske cerkve, je ob večletni devastaciji prostora bilo ponižano na podeželsko psevdo parkovno ploskev. Izgradnja obvoznice je pospešila razmišljanja o spremembi jedra v območje za pešce, rezervirano izključno za prebivalce in vse številnejše romarje. Posebej je izpostavljen prostor za postavitve spomenika kardinalu Alojziju Stepin-

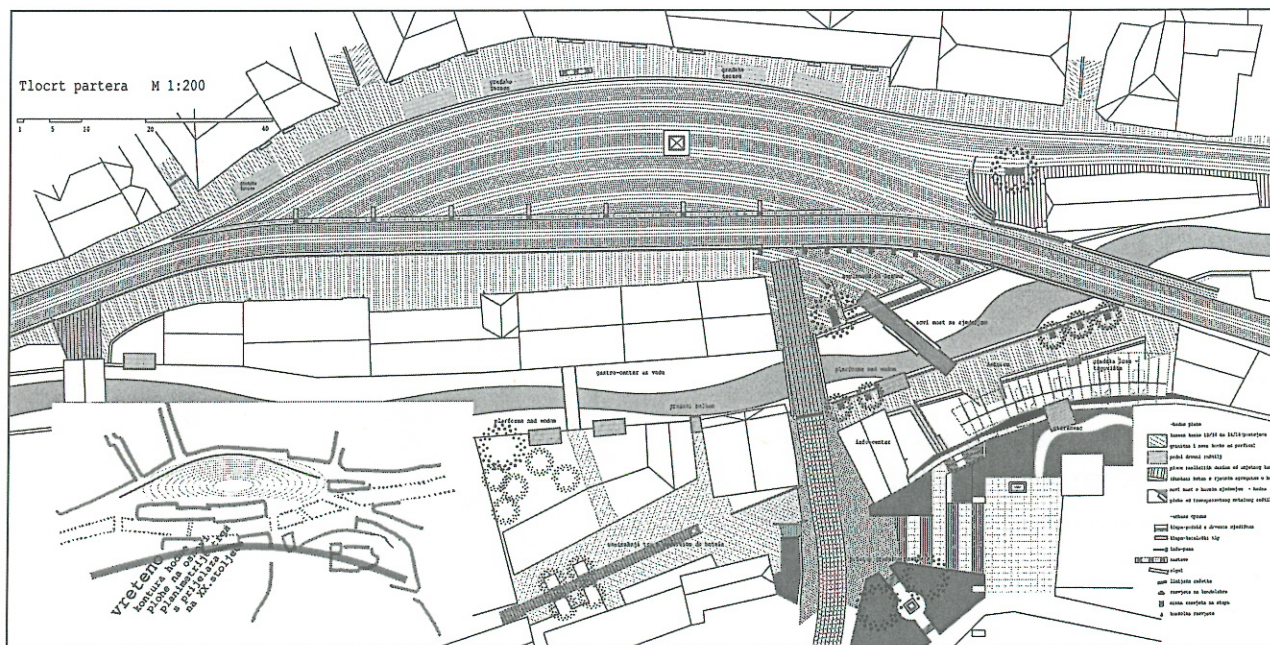
cu na prehodu iz „cerkvenega“ v „svetovni“ del trga.

Trgi so očiščeni balasta pozneje sajenega nekakovostnega zelenja in orientirani v smeri cerkve. Z uporabo gradiv grobih struktur in toplih odtenkov ter razdelitvijo ploskve s spominskim vzorcem nekdanjih kolovoznih pasov so uravnotežene zahteve po umirjeni količini reprezentativnosti in obveze po ohranjanju značaja prostora ter morfologije mesta.

Trg sv. Jurja v Đurđevcu je prostor nedefiniranega roba in izgubljenih razmerij, brez privlačne oblikovne ali vsebinske oznake, ki si povsem neupravičeno lasti vlogo glavnega mestnega trga. V kontaktnem področju je še nekaj prostora za novo izgradnjo, ki bi lahko z arhitekturnim izrazjem označila čas posega, z novimi vsebinami pa dala krepko spodbudo življenju mesta. Tako bi tudi zmanjšali absolutne proporce trga. Koncept gradi na novi razlagi odnosa med tradicionalnimi arhetipskimi elementi starega mesta (trdnjava, stolp, jarek, voda, polje ...).

Zamisel o trgu v **Posušju** (mestice v Bosni in Hercegovini) je povsem nov trg na devastiranem prostoru nekdanjega parka pred

Slika 7: Trg Kralja Tomislava – Samobor, 1999 (natečajna rešitev, 3. nagrada) – avtorja: mr. sc. Jesenko Horvat, dr. sc. Tihomir Jukić



zgradbo gimnazije in Ministrstva za gradbeništvo. Realno je obdržati in obnoviti park le v zahodnem delu, vzhodni (povsem degradirani del) pa mora s preoblikovanjem prevzeti vlogo osrednjega javnega prostora v mestu. Z regulacijskim načrtom predlagamo gradnjo nove poslovno-stanovanjske „mestne hiše“ ter tako postavitev vzhodnega roba trga. Vsebina pritličja bo v funkciji trga in orientirana nanj. Vzhodni del trga je rezerviran za gostinstvo na odprtem – pod pergolo, zahodni za postavitev reprezentativnih obeležij (skulpture, vodnjak ipd.), osrednji, največji del trga pa je manifestacijski.

Trg francuske republike v Zagrebu je večinoma parkovna površina, reprezentativni paviljon z gostinsko-trgovinskimi prostori je v severnem delu trga. Ambientalne značilnosti so del inventarja parkovne dediščine, urbane razmestitve pa rezultat razbiranja urbane kontinuitete in tokov gradbenih linij okoliških ulic. Montažni značaj (trajno in prehodno, moderno in tradicionalno) podpirajo rabe sodobnih gradiv: stekla in visoko kakovostnih kovin v kombinaciji z lesom. Koncept trga-parka je osnovan na prevladi travnatih površin ter poudarjanju ritma sedanje vegetacije in poti za pešce. Zahodni rob bo določila poteza izložbenih paviljonov.

Osrednji trg v Samoboru, znano zagrebško izletniško točko, določajo sledeče značilnosti prostora: promet, ki ga zaenkrat ni možno ukiniti, obodne pomembne mestne dejavnosti (mestna hiša, župnijska cerkev, tržnica) in slogovna plastnost z izrazito secesijsko plastjo. Struktura prostora je, vsaj glede roba, povsem določena, sam trg pa ima izrazito socialno-kulturni pomen za mesto, vsa dogajanja v mestu so prav tam. Posebej je treba omeniti „samoborski fašnik“, ki presega lokalne okvir. Trg ima srednjeveško vretenasto obliko, ob oboju teče potok Gradna. Predlagana rešitev tlakovanja poudarja vretenasto obliko trga, ploskev je

reševana minimalistično in tako omogoča različna dogajanja. Načrtovani so tudi različni premični in montažni elementi za različne letne dejavnosti (karneval, dnevi vina, politična zborovanja, verski prazniki ...).

4. Zaključek

Urejanje trgov je praviloma planerska in urbanistična naloga, kjer ni prostora za formalno estetiziranje. Metodološki pristop, opredelitev programa in določanje okvirov, znotraj katerih je treba postaviti splošna oblikovalska načela, so za vsak posamezen primer specifični in neponovljivi. Določanje pristopa vsebuje prepoznavanje zgodovinske plastnosti prostora in urbano (funkcionalno in formalno-oblikovno) genezo. Dejavniki, ki določajo značaj prostora, so obenem tudi dejavniki, ki določajo metodološki planersko-projektantski pristop. Redukcija postopka le na estetska vprašanja bi prostor degradirala. Dvigovanje standardov opreme pa je nujno, najbolje ob kontinuiranem delovanju. Možno je tudi, kadar se potreba pokaže, vendar so v tem primeru dejanja sekundarni problem, v bistvu bolj komunalni kakor projektantski.

Napake, ki jih zaznavamo v predlogih urejanja odprtega mestnega prostora, so pogosto posledica samozadovoljstva ali nečimrne želje projektantov, da poseg močno obeležijo kot dejanje osebne krea-

tivnosti. V takih primerih je odločanje osebno (arbitrarno), ponekod tudi tako, da so pod vprašanjem tudi indiskutabilna načela. Toda kreativnost v postopku ne izvira iz zajamčene pravice do osebnega projektantskega izkoračka. Kreativnost se izraža prav v večini osmišljanja problema in vzpostavitve pravega ravnotežja med sedanjim in novim, posameznim in skupnim. Tako naloga oblikovanja trga postane urbanistični izziv *par excellence*, pogosto tudi za ceno redukcije naloge na minimalni komunalni poseg ali popoln odstop od posega.

Dr. sc. Tihomir Jukić, dipl. inž. arh., mag. sc. Jesenko Horvat, dipl. inž. arh., Fakulteta za arhitekturo, Univerza v Zagrebu

Opombe

- 1 Wienands razlikuje dve načeli oblikovanja in sicer načelo celovitosti in načelo izrazitosti (iz Reinborn/Koch, 1992:47). Po načelu celovitosti je „celota več kot vsota elementov, ki jo sestavljajo“. V urbanizmu ima poseben pomen. Grupiranje in nizanje stavb samo po sebi ni urbanizem, čeprav je to najpogostejša napaka v urbanističnem planiranju.
- 2 Reinborn, D., Koch, M.: Entwurfstraining im Stadtebau, Kohl Hammer GmbH, Stuttgart 1992.
- 3 Prince, D.: Stadtebauliches Entwurfene – Band 1, Stuttgart 1980.
- 4 Reinborn, D., Koch, M.: Entwurfstraining im Stadtebau, Kohl Hammer GmbH, Stuttgart 1992.

Preglednica 1: Dejavniki, ki določajo prvine prostora, in dejavniki, ki so določili metodološki (planersko-projektantski) pristop (izraženi po stopnji določnosti)

	Promet	Funkcije	Struktura	Slogovna plastnost	Socialno-kulturni pomen	Plani
Klanjec	malo	da	da	da	da	da
Britanski trg	izrazito	da	da	malo	izrazito	izrazito
Krašić	da	izrazito	malo	malo	izrazito	da
Đurđevac	ne	da	izrazito	ne	malo	ne
Posušje	ne	da	izrazito	ne	malo	ne
Trg francoske rep.	ne	ne	ne	malo	da	malo
Samobor	da	malo	da	izrazito	izrazito	da